

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА**

ГОЛУБОВСЬКА Ірина Владиславівна

УДК 821.161.2 (092) “19”-3 Н.Королева.

**ТВОРЧИСТЬ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.**

10.01.01 – українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: дійсний член АПН України,
доктор філологічних наук, професор
Хропко Петро Панасович.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Дем'янівська Людмила Семенівна,
Інститут філології Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка, професор кафедри
історії української літератури ХХ ст.;

кандидат філологічних наук, доцент
Кіраль Сидір Степанович,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри української мови,
літератури та культури.

Провідна установа: Ніжинський державний педагогічний
університет імені Миколи Гоголя,
кафедра української літератури,
Міністерство освіти і науки України,
м. Ніжин.

Захист відбудеться “ 10 ” червня ___2003 р. о 14³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.04 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “5 ” _____травня_____2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гальона Н.П.

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Художній набуток Наталени Королевої (1888-1966) – непересічне явище в історії вітчизняної літератури. Довгий час її творчість, вилучена з культурного обігу, перебувала на маргінесі літературознавства. Р.Федорів підкреслив, що кожне загублене в історії ім'я, загублена книжка, вірш, картина або ж скульптура збіднюють і сучасників, і прийдешні покоління, бо вихолощена культура не дає цвіту й плоду¹.

Тож актуальність дослідження зумовлена назрілою необхідністю визначення місця й ролі самобутньої спадщини Наталени Королевої у контексті розвитку української літератури першої половини ХХ сторіччя, потребою з'ясування жанрової й сюжетно-композиційної своєрідності художньо-автобіографічної прози письменниці. Крім того, вимагають аналізу способи творчої реалізації ідейно-естетичних засад белетристики в християнській прозі. Усе це дозволяє визначити найважливіші особливості творчої манери Н.Королевої.

Сутність наукової дослідженості проблеми зумовлюється загальним рівнем літературознавства в теоретичному осмисленні художньої прози автобіографічного та християнського спрямування. Так, окремі питання, пов'язані зі специфікою автобіографічної та мемуарної літератури, розглядаються у працях І.Франка, О.Білецького, Д.Затонського, О.Мишанича, О.Галича, Б.Мельничука, І.Ходорківського та ін. Однак теоретичний аспект проблеми ще не є достатньо розробленим. Потребує свого висвітлення проблема автобіографізму в художній прозі; необхідно чітко визначити критерії розрізнення понять “мемуари” та “художній автобіографічний твір”; вимагає теоретичного обґрунтування жанр белетризованої автобіографії.

Аналіз художньої християнсько-моралізаторської прози Н.Королевої виконано з урахуванням здобутків сучасних науковців. Найвагомими досягненнями в осмисленні проблеми стали праці В.Антофійчука, І.Бетко, С.Головащенко, А.Нямцу, В.Сулими. Проте варто наголосити, що в літературознавстві більше уваги приділяється функціонуванню євангельських мотивів, сюжетів та образів в українській літературі, а менше – проблемі теорії жанрів художньої християнської прози.

Постать Наталени Королевої все ж ставала об'єктом студій критиків. Ще сучасники зверталися до окремих аспектів творчості письменниці. Поціновувачами її прози були Д.Віконська, М.Демкович-Добрянський, О.Дучимінська, Р.Завадович, О.Зілінський, П.Ісаїв, О.Копач, Г.Костельник, О.Мох та ін. Серед дослідників із діаспори слід виділити

Олександр Копач – автора праці “Наталена Королева” (Вінніпег, 1962). Книга є своєрідним літературним портретом белетристки, надрукованим ще за її життя. У цій роботі О.Копач окреслила етапні моменти життєвого й мистецького шляху письменниці, визначила ідейно-тематичну своєрідність її набуtku і лише торкнулася специфічних особливостей творчого почерку повістярки.

Літературознавці радянської доби були змушені ігнорувати спадщину письменниці, почасти через її еміграцію (хоча стосовно Н.Королевої цей термін навряд чи є доречним), а також через виразне релігійне забарвлення її творчості. Тому про Н.Королеву немає жодних згадок у працях радянського часу². У зв'язку з відзначенням її сторіччя з'явилися публікації О.Мишанича, Ю.Пелешенка, Р.Федоріва, Вал. Шевчука, О.Шугая, що привернули увагу сучасного читача до спадщини обдарованої белетристки.

З літературознавчого погляду найґрунтовнішою сучасною студією є робота О.Мишанича “Дивосвіти Наталени Королевої”, в якій відтворено непростий шлях письменниці в українську літературу. О.Мишанич окреслив провідні напрямки творчості повістярки, простежив генезу ідейно-тематичної неповторності її прози, вирізнув найприкметніші ознаки самотнього стилю, проаналізував істотні мистецькі здобутки. Дослідник підготував єдине сучасне видання творів Н.Королевої, написав розділ підручника з історії української літератури ХХ століття.

У статті “Королева, що ходила в інші світи” Р.Федорів розмірковує над феноменом творчості белетристки, котра знайшла свій, особливий шлях у літературу. Дослідник уникає фундаментального аналізу, зосереджуючись на філософських та морально-етичних аспектах набуtku повістярки. Доречно вкраплені спогади діячів, знайомих Н.Королевої, а також власні письменницькі роздуми дають змогу Р.Федоріву відтворити образ небуденної жінки, талановитого літератора.

У студії Вал. Шевчука “Загадковий і мінливий світ Наталени Королевої” набуток белетристки розглядається з позицій його екзотичності, нетиповості для українського літературного процесу. Дослідник акцентує на ідейно-тематичній своєрідності прози повістярки та на новаторському осмисленні традиційних жанрових форм. Вал. Шевчук звернув увагу й на специфічну прикмету всієї письменницької спадщини, означену як шукання своєї єдиної душі, цільності людського “я” в неспокійному світі різних епох.³

¹ Федорів Р. Повернення Осипа Турянського // Турянський О. Поза межами болю: Повість-поема; Син землі: Роман; Оповідання. – К.: Дніпро, 1989. – С. 8.

² Винятком є хіба що стаття “Світ уяви Наталени Королевої”, яку Н.Бічужа опублікувала 1967 року в “Літературній Україні”.

³ Шевчук В. Загадковий і мінливий світ Наталени Королевої // Шевчук В.О. Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе. – К.: Рад. письменник, 1990. – С. 381.

Інтерес до спадщини Н.Королевої останнім часом поживавився. Зокрема С.Андрусів, І.Богородица, Н.Мафтин, Л.Табачин принагідно висвітлили деякі особливості творчого набутку письменниці в дисертаційних дослідженнях. У фаховій періодиці з'являються статті, в яких розглядаються окремі аспекти прози белетристики. Так, про її історичну прозу згадують М.Комариця, Н.Сорока, А.Усатий, М.Хороб, про християнсько-моралізаторську – В.Антофійчук, І.Набитович, А.Шпиталь.

Тож вітчизняне літературознавство дає підґрунтя для проведення цього дослідження. Проте більшість науковців торкаються лише деяких питань, що стосуються історичної прози автора, і мало уваги приділено християнсько-повчальним творам. Художньо-автобіографічна спадщина повістярки в сучасному літературознавстві взагалі не розроблена. Отже, спадщина Наталени Королевої потребує комплексного історико-теоретичного аналізу, і це дає підстави вважати обрану наукову проблему новою й актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця виконувалася як складова частина комплексного дослідження “Шляхи розвитку української літератури XVII – XX ст.”, над яким працює колектив кафедри української літератури Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Мета цієї розвідки – дослідити ідейно-естетичну природу прози Наталени Королевої в контексті розвитку української літератури XIX-XX століть.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання **таких завдань**:

- простежити розвиток і збагачення індивідуального стилю Наталени Королевої, генезу її основних образів, конфліктів, жанрових форм;
- визначити особливості “олітературнення” значущих психологічних, морально-етичних проблем автобіографічної та християнсько-моралізаторської частини епічної спадщини письменниці;
- системно проаналізувати феномен художньої прози літераторки у зв'язку з розвитком її образного мислення й поетики;
- дослідити взаємозв'язок різних рівнів структури творів белетристики та ступінь їх залежності один від одного.

Об'єктом дослідження є художня проза Наталени Королевої та її мемуаристика, зокрема автобіографічні та християнсько-моралізаторські твори: повісті “Без коріння”, “Шляхами і стежками життя”, “Quid est veritas?”, збірки малої прози “Во дні они”, “Інакший світ”, оповідання, легенди, а також нариси та портретні ескізи.

У центрі дослідження – дискурс взаємодії художньо-автобіографічної та християнсько-моралізаторської спадщини Наталени Королевої, її кореляції з

“двоколіїним” українським літературним процесом першої половини ХХ сторіччя. Зокрема в дисертації аналізуються твори письменниці в зіставленні з відповідною спадщиною Тараса Шевченка, Івана Франка, Ольги Кобилянської, Лесі Українки, Осипа Маковея, Катрі Гриневичевої, Олекси Кобця, Спиридона Черкасенка, Василя Королева-Старого, Юрія Смолича, Галини Журби, Уласа Самчука, Антона Лотоцького та ін.

Методологічні засади дослідження. У дисертації застосовано історико-порівняльний, описовий, біографічний, типологічний методи. Науково-методологічну основу дослідження складають історико-філософські та релігієзнавчі праці Г.Геллея, С.Головащенко, З.Косідовського, Г.Марселя, о.Меня, Х.Ортега-і-Гасета, Е.-Ж.Ренана, І.Тена, Г.Федотова, З.Фройда, Г.Штрауса, К.-Г.Юнга. Крім того, у дослідницькому процесі були використані літературознавчі роботи В.Агеєвої, В.Антофійчука, І.Бетко, А.Вуліса, М.Грушевського, І.Денисюка, Д.Донцова, М.Жулинського, М.Ільницького, О.Копач, Д.Лихачова, Б.Мельничука, О.Мишанича, А.Нямцу, С.Павличко, Н.Фенько, Д.Чижевського та ін.

Наукова новизна. У дисертації вперше здійснено різнорівневе комплексне системне дослідження художньо-автобіографічної та мемуарної прози Наталени Королевої; розкрито засадні способи творчої реалізації ідейно-естетичних принципів письменниці в художній спадщині християнсько-моралізаторського спрямування. Епічний набуток Наталени Королевої поставлено в діахронно-синхронний контекст української літератури нової і новітньої доби. Здійснено контекстуальний та інтертекстуальний аналіз її прози в єдності змісту й форми та в еволюції творчого стилю письменниці.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що вона є певним внеском у дослідження екзильної української літератури першої половини ХХ сторіччя. Матеріали і висновки роботи сприяють поглибленню знань про естетичні особливості вітчизняного літературного процесу I половини ХХ століття; відкривають нові можливості у вивченні питань теорії та історії літератури, зокрема проблеми жанрів та поетики художньо-автобіографічної та християнсько-моралізаторської прози.

Практична цінність дослідження. Отримані результати засвідчують плідність історико-порівняльного, біографічного, типологічного, описового підходів для відтворення специфіки вітчизняної художньої автобіографічної та християнської прози. Подані у тексті дисертації положення можуть бути використані в лекційних курсах з історії літератури, стати основою для організації спеціальних курсів з проблеми літературного процесу доби, використовуватися на факультативних заняттях з української літератури в загальноосвітніх школах, ліцеях, гімназіях.

Апробація та впровадження результатів роботи. Основні положення дисертаційного дослідження було викладено в доповідях на Міжнародній (“Іван Огієнко і розвиток національної освіти, науки і культури” – Житомирський державний педагогічний університет, 2002 р.), Всеукраїнській (“Творчий світ Лесі Українки” – Житомирський державний педагогічний університет, 2001 р.) та регіональній (“Нові технології навчання в початковій школі: досвід, проблеми, перспективи” – Житомирський державний педагогічний університет, Житомирський обласний інститут післядипломної освіти, 2000 р.) науково-практичних конференціях, а також на звітній науково-практичній конференції Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова (Київ, 2002 р.). Результати дослідження впроваджувалися при читанні навчального курсу “Українська література ХХ століття” у житомирських загальноосвітніх школах I-III ступенів № 3 (довідка № 28 від 12 листопада 2002 р.), № 17 (довідка № 565 від 25 грудня 2002 року), № 18 (довідка № 11 від 17 січня 2003 р.), у Вищому професійному училищі-інтернаті (довідка № 14 від 9 січня 2003 р.) м. Житомира.

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 6 статей, що відбивають основний його зміст і структуру.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (226 позицій). Загальний обсяг тексту – 191 сторінка (бібліографія –14 ст.)

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** з’ясовано стан і проблеми дослідження художньо-автобіографічної та християнсько-моралізаторської прози Наталени Королевої, обґрунтовано актуальність теми, наукову новизну, практичне значення дисертації, визначено об’єкт, мету, завдання та теоретично-методологічну основу дослідження, висвітлено апробацію його результатів.

У першому розділі – **“Жанрова й сюжетно-композиційна своєрідність автобіографічної прози Наталени Королевої”** епічний набуток письменниці досліджено в аспектах біографізму й автобіографізму.

Перу белетристики належить чимало різнопланових зразків малих і середніх жанрових форм, що творчо переосмислюють факти її життя. Зокрема Н.Королева зверталася до белетризованої автобіографії, оповідання (“Сторінка з книги”, “La monacella”, “Madonna Pompeiana”, “Мумтаз-і-магаль”, “Анаїк”), повісті (“Без коріння”, “Шляхами і стежками життя”). Крім того, письменниця виявляла інтерес і до мемуаристики (ескізи до літературних портретів “Силует”, “Наш ненаш”, “Матіа

Батістіні”, “На могилу Вчителів”, “Згадка про С.І.Світославського”, мемуарний нарис “Невмируща вдача”, листи).

У дослідженні виявлено: культивування Наталеною Королевою художньо-автобіографічної та мемуарної прози пов'язано передусім з прагненням довести, що її довгий шлях в українську літературу був не випадковим, а закономірним результатом попереднього формування творчої особистості. Н.Королева проявила органічну схильність до автобіографічної прози й через її спроможність розкривати всесвітнє, масштабне крізь призму сприймання конкретної, пересічної людини.

Аналіз жанрової специфіки “**Автобіографії**” письменниці та відповідних набутоків вказаного різновиду вітчизняної малої прози дозволяє класифікувати зразки белетризованих автобіографій за кількома ознаками. Так, за способом реалізації образу автора у роботі виділено автобіографії-описи та автобіографії-міркування. До першого типу віднесено твори, в яких літератор ніби “роздвоюється” на суб’єкта дії й на оповідача – літописця подій власного життя. Провідна ознака автобіографій-міркувань – тотожність між авторською постаттю та образом автора, бо в таких творах минуле проектується на сучасність, а також здійснюється причиново-наслідковий аналіз прожитого.

За принципами відбору фактологічного матеріалу у роботі розрізняються автобіографії хронологічні, що детально й послідовно висвітлюють моменти життя й творчості, та автобіографії фрагментарні, у котрих зображені лише окремі, особливо важливі для письменника епізоди.

Епістолярна белетризована “Автобіографія” письменниці розглядається як синкретична жанрова форма, де, крім художньо-автобіографічних елементів, простежуються ознаки й мемуарної прози. Твір є фрагментом листа, тобто різновидом мемуаристики. Проте літератор не розмірковує про події сьогодення, що є головним для цього жанру, а згадує про своє далеке й близьке минуле. Ретроспекція більш притаманна іншій мемуарній формі – нотаткам. В аналізі “Автобіографії” виявлено ще одну прикмету мемуарної літератури: суб’єктивність зображуваного. Однак визначальними жанровими ознаками аналізованого твору є все ж риси белетризованої автобіографії, тому що в центрі оповіді перебуває сама Н.Королева – автор й одночасно літературна героїня, а історичним подіям відведено маргінальну позицію.

За способом реалізації образу автора аналізований текст можна кваліфікувати як автобіографію-опис, бо автор представлений у двох проявах: суб’єкт дії й оповідач. При цьому Наталена Королева констатує, а не критикує; вона уникає причиново-наслідкового аналізу життєвих обставин, власних і чужих вчинків. Простежується ще одна характерна

ознака стилю белетристики – прагнення максимальної об’єктивності (наскільки це можливо у творі згаданого жанру).

За принципами відбору матеріалу “Автобіографія” Наталени Королевої є фрагментарною, бо письменниця оминула досить великий (близько десятиліття) період свого життя. Специфіка подачі матеріалу пояснюється кількома причинами. Твір адресовано митрополитові Іларіону – особі духовній, тому ліричні спогади за таких умов були б не дуже доречними. Крім того, про період навчання в Інституті шляхетних дівчат письменниця вже розповіла в повісті “Без коріння” та в нарисі “Невмируща вдача”, а про свою подальшу долю – у “Шляхами і стежками життя”.

Отже, в дисертації доведено, що белетризована епістолярна “Автобіографія” Наталени Королевої – цілком закономірне явище в історії цього жанру української прози. Творчо осмисливши традиції вітчизняного белетризованого саможиттєпису, письменниця запропонувала досі не бачені варіанти композиційної структури, інші способи емоційного відтворення, якісно нові проєкції ракурсів співвіднесення українського й загальноєвропейського. Таким чином, всі розглянуті аспекти дають підстави віднести її твір до традиційного в українській літературі жанру, але зі специфічним поєднанням авторської суб’єктивності та жанрового синкретизму.

Грунтовніше життєвий досвід письменниці відобразився в художньо-автобіографічній повісті “**Без коріння**” (1936 р.). Фабула твору охоплює недовгий, але важливий для формування особистості Наталени Королевої період – навчання в Київському Інституті шляхетних дівчат. Хоча в сюжетну основу й покладені події з власного життя белетристики, її твір переростає обмежені рамки, в яких перебуває доля окремої особистості. Застосовуючи нетрадиційні прийоми, літератор досягає більшої об’єктивності.

При аналізі повісті “Без коріння” досліджено специфіку авторської ідейної позиції, реалізованої у виборі й розробленні важливих суспільних проблем: моральне й духовне становлення особистості, критика схоластичної освіти, свобода віросповідання та ін. В умовах часо-просторового обмеження Наталена Королева спромоглася піднятися до певних узагальнень, що стосуються життя окремих верств населення. Через майстерно окреслені характери письменниця художньо осмислює природу антагоністичних конфліктів, обумовлених різними світоглядними позиціями.

В аналізованому творі Наталена Королева плідно розвиває кращі традиції української літератури. Зокрема викриття схоластичної освіти (одне з центральних питань, реалізованих у повісті “Без коріння”) подається в тому ж ракурсі, що й у творах її попередників Анатолія Свидницького, Івана Нечуя-Левицького, Івана Франка; погляди

письменниці стосовно формування особистості близькі до трактування Ольги Кобилянської. Проте зіставлення повісті “Без коріння” з автобіографічними творами Юрія Смолича та Галини Журби довело оригінальність письменницької позиції Наталени Королевої, котра все розглядала крізь призму етики й моралі.

Друга автобіографічна повість Наталени Королевої має назву **“Шляхами і стежками життя”** (1953 р.). Аналіз і зіставлення її з твором “Без коріння” дозволяє вважати вказані повісті складовими частинами своєрідної автобіографічної діалогії. Хоча в їх основу й покладено події із життєпису літератора, твори різняться за способами відбору та за ракурсами відтворення реальних фактів. Зокрема у другій частині белетристика не торкається обставин, уже докладно описаних раніше, зате в повісті “Шляхами і стежками життя” Наталена Королева розкриває теми, пунктирно окреслені у творі “Без коріння”: історія батьків, дитинство в бабусиному маєтку, навчання в монастирі. Письменниця розвиває й чимало нових цікавих мотивів. Так, у першій частині діалогії юна героїня ще навіть не мріє про майбутнє кохання; любовна тема є однією з центральних у повісті “Шляхами і стежками життя”; виразніше тут звучать і феміністичні мотиви. Отже, другий твір поглиблює головне питання діалогії – становлення головної героїні як динамічний процес. Автобіографічна повість “Шляхами і стежками життя” є подальшим кроком у розробці цієї жанрової форми.

Діапазон відтворення розширений на рівні тематики й проблематики. Різняться повісті й широтою охоплення життєвого матеріалу: “Без коріння” змальовує недовге перебування в Україні та навчання в Інституті шляхетних дівчат, у повісті “Шляхами і стежками життя” представлена панорама європейської історії, тривалістю мало не в півстоліття.

Порівняльний аналіз повісті “Шляхами і стежками життя” з автобіографічними творами “Записки полоненого: Пригоди і враження учасника першої світової війни” Олекси Кобця, “Загадки про мою смерть” Василя Королева-Старого, “На білому коні” Уласа Самчука переконливо довів своєрідність і послідовність ідейної позиції письменниці, котра, на відміну від багатьох її сучасників, спиралася на морально-етичні засади, а не на національно-визвольні.

Отже, повісті Наталени Королевої “Без коріння” та “Шляхами і стежками життя” становлять самобутню автобіографічну діалогію. У реферованому розділі доведено, що факти з приватного буття белетристики, покладені в основу творів, художньо переосмислюються, узагальнюються. Відзначено характерну для другої частини широту охоплення матеріалу, пов’язану з відтворенням важливих епізодів європейської та вітчизняної історії. Зроблено висновок про мистецьку значимість постаті

Ноель-Естрельїти, в образі якої автором розвинуті кращі традиції Ольги Кобилянської та Лесі Українки. Все це дає право говорити й про розширення творчого діапазону повістярки, збагачення її творчої палітри. У так званій діалогії простежується еволюція розвитку й росту письменницького таланту.

Автобіографічна спадщина Наталени Королевої не обмежується тільки діалогією. Белетристка розробляла свою улюблену тематику й у жанрах малої прози, зокрема в оповіданнях. “La monacella” (“Монашчата”), “Madonna Pompeiana” (“Помпейська Мадонна”), “Анаїк” віднесені автором до своєрідного циклу “Із пам’ятної книжки”; “Сторінка з книги” та “Мумтаз-і-магаль” є фрагментами незавершеної повісті “Золоте Серце”. Згадані твори захоплюють незвичайними фактами життєпису Наталени Королевої, приваблюють читацьку увагу гуманістичним пафосом, апеляцією до загальнолюдських цінностей. Письменниця оновила структуру оповідання, презентувавши самобутні способи композиційної організації, пов’язані передусім із містичними вставними епізодами. Крім того, в оповіданнях циклу “З пам’ятної книжки” белетристка передала дух близького їй італійського та французького народу, роботящого, доброго і милосердного.

Серед зразків мемуарної прози Наталени Королевої виділені такі: “Невмируща вдача”, “Силует”, “Наш ненаш”, “Матіа Батістїні”, “На могилу Вчителєві”, “Згадка про С.І.Світославського”. Ці твори віднесені до мемуаристики тому, що в них розповідається про події й людей, з якими розповідача зводила доля⁴. Крім того, тут змінюється роль оповідача, чия постать втрачає ключові позиції (на відміну від розглянутої вище белетризованої власної біографії письменниці). У мемуарах автор та його герої функціонують у ролі персонажів, а не прототипів, як в художньо-автобіографічній прозі. Визначено жанрову специфіку названих творів: “Силует”, “Наш ненаш”, “Матіа Батістїні”, “На могилу Вчителєві”, “Згадка про С.І.Світославського” розглянуті як ескізи до літературних портретів, а “Невмируща вдача” – як мемуарний нарис.

У творах “Силует”, “Наш ненаш”, “Матіа Батістїні”, “На могилу Вчителєві”, “Згадка про С.І.Світославського” зображено видатних митців, знайомих Наталени Королевої: композитора М.Лисенка, художників І.Рєпіна та С.Світославського, співака М.Батістїні. Ці твори відносяться до жанру ескізу тому, що письменниця не ставить собі за мету відтворити весь життєвий шлях героя. В аналізованих зразках виявлено авторське прагнення через одну або кілька зустрічей показати характерні риси персонажа.

Мемуарний нарис “Невмируща вдача” тематично близький до першої частини автобіографічної діалогії. Тут літератор дає глибшу характеристику відомим історичним постатям, ледве окресленим у повісті, виділяє домінуючі риси їх натур (напр., образ

⁴ Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром’як та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – С. 22.

київського генерал-губернатора Драгомирова). Проте при аналізі виявлено суттєві відмінності нарису від твору “Без коріння” за такими ознаками: текст написаний від першої особи й автор представлений як оповідач і головний персонаж; герої “Невмирущої вдачі” фігурують під власними прізвищами, а не псевдонімами; зміщені й деякі акценти.

Дослідження автобіографічних творів Наталени Королевої показало, що вона зуміла художньо узагальнити настрої і суспільні тенденції епохи. Письменницьке новаторство в розвитку жанру найбільш яскраво виявилось в розстановці ідеологічних акцентів. Художні пошуки й відкриття белетристики збагатили вітчизняну автобіографічну прозу самотніми стилістичними прийомами й засобами, реалізували нову тематику, модернізували манеру викладу, відтворили образи емансипованих героїв.

Предметом дослідження другого розділу **“Творча реалізація ідейно-естетичних засад письменниці в християнській прозі”** є твори Наталени Королевої на новозавітні мотиви. Євангельська тема посідає одне з головних місць у її набутку. Християнські мотиви наявні в більшості творів белетристики, що пов’язано з релігійним світосприйняттям. Особливо яскраво погляди письменниці відбилися в її християнсько-моралізаторській, або євангельській спадщині (в основу більшості таких творів покладено тексти Нового Завіту).

Основним першоджерелом художньої християнської спадщини Наталени Королевої став Новий Завіт, провідні ідеї якого найбільш яскраво відбилися у збірці **“Во дні они”** (1935 р.). У передмові до повісті “Шляхами і стежками життя” письменниця вказувала: “В них [оповіданнях – І.Г.] я брала теми євангельські, але не “іконописно”, із вже утвореним християнським світоглядом, але так, як могли вони бути прийняті тодішнім поганським, римським світом”⁵.

У роботі зроблено висновок про подвійне авторське світобачення. Через християнський міф і сприймання його давніми римлянами та юдеями Н.Королева намагалася відтворити їх світогляд. Це дало літераторці змогу апелювати не лише до релігійної, а й до світової історії, бо письменниця одночасно виступала в ролі християнографа, історика та філософа.

У творах книжки “Во дні они” виділено проблему моральної відповідальності людини за її вчинки. Проголошуючи християнське милосердя й усещення, у кожному оповіданні збірки Н.Королева намагається через хрестоматійно відомі колізії донести ідею необхідності співвіднесення дії будь-якої особи з найвищими морально-етичними нормами.

⁵ Королева Н. Шляхами й стежками життя: Повість. Машинопис зі вставками та дописками автора. – Рукописний відділ Інституту літератури НАН України ім. Т.Г.Шевченка. – Ф. 164/3. – С. 8.

Автор проявив творчий хист до художнього переосмислення традиційних мотивів і реалізації їх на новому мистецькому рівні. Найяскравішим доказом цього є апеляція Н.Королевої до рідкісного жанру євангельського оповідання. Письменниця блискуче довела, що блага вість, яку несе в собі Новий Завіт, і сучасній людині дає насагу для духовного удосконалення; крім того, простежується ще одна закономірність – її акцент на морально-дидактичному аспекті.

Майстерність Наталени Королевої яскраво виявилася й у модерному підході до архітектоніки оповідання як жанру взагалі, і євангельського зокрема. Запропоновані письменницею своєрідні варіанти композиційної структури, реалізовані передусім у новаторському підході до ролі експозиції в сюжетній організації, інші способи емоційного відтворення, якісно нові ракурси сприймання традиційних християнських образів і мотивів збагатили вітчизняну малу прозу.

При аналізі образної системи виявлено особливе ставлення письменниці до постаті Пречистої. Звичайно, цей євангельський образ хвилював українських літераторів й до автора “Во дні они”. Новітній розвиток теми Богоматері започаткував Т.Шевченко в поемі “Марія”. У прозі маріїнські мотиви розробляли К.Гриневичева та А.Лотоцький.

Так, у книжці “Давніші оповідання”⁶ автор “Шестикрильця” звертається до давніх фольклорно-літературних традицій уславлення Божої Матері. Тенденції такого розвитку маріїнської теми продовжив й Антін Лотоцький, випустивши в 1937 році збірку легенд “Левада Пречистої”. Хронологічно прозаїк виступив після Наталени Королевої, проте на ідейно-тематичному рівні він ближчий до Катрі Гриневичевої.

Порівняльний аналіз творів згаданих прозаїків дав можливість зробити такі висновки. Мадонна у змалюванні автора збірки “Во дні они”, на відміну від більш фольклоризованих образів К.Гриневичевої та А.Лотоцького, насамперед земна жінка, не позбавлена навіть ознак буденності. Своєрідним “приземленням” літератор не принижує постать Пречистої, а навпаки, правдиво відбиває історичні реалії. У результаті проведеного аналізу виявлено естетичну близькість позиції Н.Королевої до Шевченкової у трактуванні маріїнської теми.

Контекстуально збірка “Во дні они” перегукується передусім із “Давнішими оповіданнями” К.Гриневичевої. Однак цей перегук є частковим; проведене зіставлення згаданих збірок дало можливість простежити та виділити різні рівні звучання ідейного змісту, відмінності в ракурсах сприймання, у художніх принципах. Усе це дає право визнати самотутнім й оригінальним творчий підхід Н.Королевої до вирішення євангельської теми.

⁶ На недатованому рукописі збірки указано: “Мій дебют прозою в ЛНВ”; як відомо, перша книжка письменниці була надрукована 1906 року, тому, можливо, збірку укладено раніше.

Більшою своєрідністю сприйняття християнських традицій стосовно збірки “Во дні они” позначена книжка екзотичних оповідань Наталени Королевої “Інакший світ” (1936 р.). Друга з названих збірок відрізняється від першої і за принципами укладання, і за способами відтворення християнських мотивів. Порівняльний аналіз цих книжок дає підстави стверджувати, що “Во дні они” безпосередньо забазувалася на Євангеліях, а нова збірка пов’язана із Св. Письмом опосередкованіше.

Оскільки збірка в цілому вельми різнопланова й за жанровою специфікою її складових, і за змістом, твори “Інакшого світу” згруповано за кількома ознаками. За жанровою своєрідністю переважну більшість із них можна умовно віднести до оповідань християнсько-повчального спрямування, окрім легенди “Чайка”. Складові книжки характеризуються й наявністю або відсутністю фантастичного елемента. Так ірреальність певним чином виокремлює твори “На бездоріжжі”, “Стіна”, “Мати”, “Молитовник”, “Покута”, “Вітраж”, “Майовий акорд”, “Спокуса”, “Дідусь”, “Чайка”.

Проте найбільш прийнятною, очевидно, слід вважати класифікацію творів за способами реалізації в них гео-етнографічної специфіки. За цією ознакою виділено оповідання “давньоримські” (“Центуріон”, “Дев’ята”, “Зустріч”), “кавказькі” (“На бездоріжжі”, “Стіна”, “Мати”, “Християнин”), “піренейські” (“Молитовник”, “Покута”, “Вітраж”, “Майовий акорд”, “Спокуса”), оповідання з екзильного життя українців (“Дідусь”, “Гудзики”). В основі твору “Мати” – трагічна доля вірменської емігрантки, про яку забули власні діти; проте тут домінує алегорично-символічний образ матері-батьківщини, котрої також цураються невдячні сини й дочки, що дає право віднести твір до “кавказької” групи. Поза часо-просторовими характеристиками знаходиться легенда “Чайка”, – це й відповідає специфіці жанру.

Така класифікація обґрунтована письменницьким композиційним задумом, бо майже всі твори (крім оповідання “Дідусь”) розміщені в книжці саме за вказаним принципом. Отже, є всі підстави говорити про свідоме авторське компонування текстів, спрямоване на поступове зростання дидактично-моралізаторського елемента.

Назви різнопланових творів збірки мають функціональну значимість. Для письменниці “інакший світ” – це й потойбічний, ірреальний, загадковий прояв екзистенційного буття, і водночас життя незнайомих пересічному українцеві людей з їх особливими звичаями, традиціями й віруваннями. Тому в підзаголовку до книжки вказано “екзотичні оповідання”, адже їх майже нічого не пов’язує з Україною, хіба що ностальгічні спогади Петруся (“Дідусь”) і Марії (“Гудзики”) та ікони карпатського ченця (“Майовий акорд”).

Отже, збірка “Інакший світ” має мозаїчну структуру. Головна ідея християнської моральності своєрідно “цементує” мозаїчно розмаїті за темами, героями і навіть гео-етнографічними ознаками твори в єдине ціле, – і в цьому виявилася ще одна грань літературного таланту Наталени Королевої. “Інакший світ” позначений не композиційною розпорошеністю, а продуманою внутрішньою організацією, зорієнтованою на поступове сприймання. Саме така структура збірки й посилює її дидактично-моралізаторське звучання. Майстерно продумана мозаїчність збільшує загальний вплив на читачів, примушує їх замислитися над сенсом буття, а також виразно закликає повернутися до споконвічних цінностей. У кожному з творів автор послідовно повертається до важливої думки: без моралі, без духовності людство не має права на існування.

Серед творів вище означеної групи окремо було виділено оповідання “**Свята Христина (її життя та діла)**” (1930 р.). Тематично твір підпорядкований справі народної просвіти, а його жанрова специфіка визначена синкретичним поєднанням форми оповідання з деякими елементами життя. У цьому оповіданні простежено інші тенденції в творчості белетристки – з одного боку, розвиток традицій давньолітературної агіографії: за способом відбору матеріалу, лапідарністю, за специфікою творення образів та елементами поезики. З іншого, жанрова форма “Святої Христини” в цілому відповідає законам сучасного оповідання, в мотивах якого синкретично поєднані житійні, євангельські та фольклорні елементи.

Окреме місце в дисертаційному дослідженні займає аналіз повісті “**Quid est veritas?**” (“**Що є істина?**”), бо тут християнські світоглядні позиції письменниці відбилися найповніше. Наталена Королева творчо опрацювала досить об’ємний матеріал, оригінально синтезувала євангельські та апокрифічні мотиви, фольклорно-етнографічну спадщину різних народів Європи й Азії, історико-археологічний матеріал з власними спостереженнями й знаннями, набутими в численних подорожах та експедиціях.

З літературознавчої точки зору найбільша цінність твору виявляється в цьому органічному переплетенні розмаїтих компонентів в естетично повновартісну цілісність. Синтез різнопланових елементів дозволяє автору відтворити колорит і специфіку існування різних народів; крім того, таке поєднання правдиво відтворює яскраву та неординарну епоху кардинальних змін у житті всього людства.

З усього літературного контексту на цю тему можна виділити тільки незавершений роман Л. Мосендза “Останній пророк”. Порівняльний аналіз вказаних творів показав їхню спільність у способах моделювання історичної епохи, у принципах компонування образної системи. Проте повість Наталени Королевої має іншу специфіку, бо цей твір космополітичний за своїм духом, спрямований на християнську мораль і загальнолюдські

цінності. Серед провідних ідей “Quid est veritas?” варто виділити проголошення універсальності християнської релігії, адже в ученні Ісуса письменниця вбачає глибинну основу, здатну згуртувати все людство.

У творі відбилася ще одна прикметна риса, характерна для всіх історичних повістей Н.Королевої (“Сон тіні”, “1313”, “Предок”) – багатоплановість поставлених проблем. Як і Леся Українка, письменниця намагалася вийти за вузькі обмежувальні рамки зображення певного історичного періоду і прагнула зробити проєкції в сучасність. Проте Наталена Королева більш зорієнтована на загальнолюдські й позачасові питання.

У повісті письменниця не просто розвинула новозавітну тематику, традиційну для української літератури від самих її початків, а й своєрідно “осучаснила” євангельських героїв, наповнила хрестоматійні протосхеми новим змістом. Самобутня авторська концепція образу Понтія Пілата вирізняє “Quid est veritas?” серед інших творів на цю тему.

Аналізовані в першому розділі твори можна розглянути в контексті, бо художня автобіографістика була актуальною в українській літературі 30-40-х років ХХ століття. Християнсько-моралізаторська проблематика виявилася занадто специфічною для тогочасної вітчизняної прози, і цим пояснюється відсутність широкого контексту. Але й зіставлення з наявними творами дозволяє зробити висновок про особливу заслугу письменниці в розробленні самобутньої жанрової системи прози християнського спрямування.

Неординарні здобутки повістярки у царині християнської літератури – яскраве підтвердження невичерпності біблійної теми у світовому літературному процесі. Своїми мистецькими пошуками й знахідками Наталена Королева збагатила вітчизняну християнську прозу оригінальними стилістичними засобами і прийомами, розширила її жанрову систему, модернізувала манеру викладу, презентувала новітні трактування хрестоматійних персонажів.

У загальних **висновках** підсумовуються результати дослідження. Системний аналіз художньо-автобіографічної та християнсько-моралізаторської прози Наталени Королевої показав, що белетристка у своїй творчості спиралася на плідні традиції давньоукраїнського письменства та модерної літератури.

Спостереження за розвитком і збагаченням індивідуального стилю Н.Королевої, дослідження її основних жанрових форм, образів, конфліктів підтвердили вагомість внеску автора в розвиток українського епосу. Особлива заслуга белетристки виявилася в новаторському ставленні до малої та середньої прози. Синкретизм форми, реалізований у всьому творчому набутку, – характерна риса її письменницької манери. Так, прикмети своєрідної жанрової дифузії відбилися в белетризованій автобіографії, у мемуарному

нарисі, в ескізі до літературного портрета, в оповіданні з рисами агіографії, у легенді з притчовими й новелістичними елементами, у повісті з прикметами апокрифічної легенди.

Сучасний підхід до архітекtonіки прозаїчних творів, зокрема оповідання та повісті – одна з найбільших заслуг Наталени Королевої. Письменниця презентує своєрідні варіанти внутрішньої структури оповідання, пов'язані з переосмисленням ролі експозиції в сюжетній організації. Авторське новаторство в композиційній структурі повістей виявилось у використанні оновлених вставних новел, у застосуванні наскрізних образів, оронімів, містичних епізодів, а також моментів, пов'язаних із підсвідомим у людському житті (марення, сновидіння). Важливе змістове навантаження покладено й на примітки, котрі переростають вузькі межі звичайних доповнень і стають обов'язковим елементом композиції.

В автобіографічній та християнсько-моралізаторській спадщині Н.Королева по-новому осмислила значущі психологічні, морально-етичні та філософські проблеми. Так, в художньо-християнських творах естетично реалізувалися питання природи людської гріховності та неминучої відповідальності кожного за здійснені вчинки; загальнолюдська, екзистенційна проблематика автобіографічного та мемуарного набуtku втілилася в зображенні трагічної самотності людини в сучасному світі. В авторському ставленні до взаємодії глобального й окремого теж виявилось новаторство, адже повістярка робила акцент не на історії взагалі, а на позиції людини в цій історії. Це дає підстави говорити про письменницький антропоцентризм.

Серед характерних ознак епосу Наталени Королевої – розробка інонаціональної тематики, а також долання літературного українського герметизму. Тематичне розмаїття не є самоціллю, воно тісно прив'язане до ідейного задуму. Автор послідовно проголошує ідею рівноправності народів. Вустами героя оповідання “Лік” сформульовано письменницьке кредо: “Є тільки цей єдиний спосіб: забути, що вони – самаряни, юдеї, римляни, лихварі, вязничники ⁷ чи якісь подібні інші. Хай будуть – тільки люди, і край” ⁸.

Тематичне новаторство повістярки міцно ґрунтується й на кляшторному вихованні та християнському світогляді (римського обряду) – звідси виразна католицька тенденційність її прози. Важливе місце в усій її творчості відведено саме священикам, котрі, власне, виступають єднальною ланкою між людиною та Богом, і цим пояснюється особлива увага, яку автор проявляє до образів Господніх слуг. Як правило, Н.Королева в позитивному дусі відтворює постаті католицьких пастирів, проте в її набуtku представлені й персонажі – православні священики. Отже, на перший план письменниця висуває не обрядову сторону,

⁷ Орфографічні особливості цитованих творів зберігаються.

⁸ Королева Н. Лік // Дзвони. – 1937. – № 1-2. – С.10.

а відповідність слуги Господнього своєму високому покликанню.

Однак необхідно відзначити, що письменниця, ставлячись із глибоким пієтетом до суті душпастирства, особливо критично зображує тих священиків, що не варті цього високого звання. Таким чином, у критичному відтворенні існуючих прогалин у церковному житті відбилася активна авторська позиція, адже саме через сатиричне викриття белетристика намагалася викоренити існуючі викривлення.

Аналіз образної системи виявив особливу значимість постаті нової жінки, і на цьому рівні Наталена Королева продовжила кращі традиції Лесі Українки та Ольги Кобилянської. Кожен небуденний жіночий образ уособлює в собі право на свободу вибору: Ноель, Естрельїта, Ізі, Колумба, Марія Магдалина, Наталена, Олеся-Роксолана має силу податися у плавання розбурханим морем життя, виборюючи свій власний шлях. У натурах цих персонажів простежено грані автобіографізму.

Наталена Королева майстерно трансформувала й новозавітну образну систему, свідченням чого стала своєрідна галерея “осучаснених” євангельських персонажів. Оригінальне авторське трактування світових образів: Ісуса Христа, Понтія Пілата, Йосифа Ариматейського, Марії Магдалини, Юди Іскаріотського, апостола Петра – підтверджує невичерпний потенціал Св. Письма й для новітньої літератури.

Багатоманітність стильових засобів, використовуваних Наталеною Королевою в її художній прозі, ускладнює виділення якоїсь домінанти. В основу внутрішньої побудови творів Н.Королевої покладено засади романтизму з виразними ознаками психологізму та реалізму, тоді як у зовнішній організації спостерігається оптимальне поєднання романтичних принципів відтворення з імпресіоністичними. Образна система ґрунтується на романтично-психологічних принципах; у мовностилістичній специфіці переплелися романтичні засоби з імпресіоністичними. Тому одна домінанта виокремлюється в мовностильовій манері, інша – у внутрішній структурі творів тощо. Тож проведений аналіз дає право стверджувати, що письменниця застосовувала романтичні прийоми й засоби відтворення, які органічно сплітаються з імпресіоністичними, реалістичними та психологічними.

Відзначене розмаїття художньої спадщини Н.Королевої є закономірним для її літературного хисту, бо розглянуті вище твори дають право стверджувати, що белетристика володіла даром доречно застосовувати різні прийоми, засоби чи жанрові форми. Перевага кожного з них зумовлена авторським ідейним задумом, відтак можна говорити про змінність домінанти в конкретному творі. Оптимальне використання різнопланових прийомів і засобів у гармонічному поєднанні з багатогранністю стилю є основою неповторної мистецької манери письменниці.

Таким чином, художні пошуки й відкриття Наталени Королевої збагатили вітчизняну автобіографічну й християнську прозу своєрідними стилістичними прийомами й засобами, реалізували нову тематику, модернізували манеру викладу, відтворили образи емансипованих героїв. Тому постать Н.Королевої та її спадщина посідають одне з чільних місць у вітчизняному літературному процесі I половини XX століття.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях:

1. Голубовська І. Художня трансформація християнських мотивів у прозі Наталени Королевої (на матеріалі збірки “Во дні они”) // Вісник Житомирського педагогічного інституту. – 1998. – Вип. 2. – С. 110 – 112.
2. Голубовська І. Повість Наталени Королевої “Сон тіні” як самобутнє явище української історичної прози 30-х років XX сторіччя // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 1999. – Вип. 4. – С. 74 – 76.
3. Голубовська І. Найекзотичніша постать в українській літературі. (Нотатки про Наталену Королеву) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 1. – С. 58 – 60.
4. Голубовська І. Традиції Лесі Українки у творчості Наталени Королевої // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2001. – Вип. 7. – С. 33 – 34.
5. Голубовська І. Письменниця про себе: “Автобіографія” Наталени Королевої // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2002. – Вип. 9. – С. 98 – 101.
6. Голубовська І. Виплекані Мрією і Любов’ю (“Легенди старокиївські” Наталени Королевої – тематична своєрідність). – Слово і час. – 2002. – № 11. – С.41 – 44.

АНОТАЦІЯ

Голубовська І.В. Творчість Наталени Королевої в контексті розвитку української літератури першої половини XX ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2002.

У дисертації вперше здійснено різномірне комплексне системне дослідження художньо-автобіографічної та мемуарної прози Наталени Королевої; розкрито засадні способи творчої реалізації ідейно-естетичних принципів письменниці в художній спадщині християнсько-моралізаторського спрямування. Епічний набуток Наталени

Королевої поставлено в діахронно-синхронний контекст української літератури нової і новітньої доби. Здійснено контекстуальний та інтертекстуальний аналіз її прози в єдності змісту й форми та в еволюції творчого стилю письменниці. Вміння ефективного поєднання різностильових прийомів та засобів визнано головною ознакою творчого почерку Наталени Королевої.

Доведено, що художні пошуки й відкриття літератора збагатили вітчизняну автобіографічну й християнську прозу своєрідними стилістичними прийомами й засобами, розширили їх жанрову систему, реалізували нову тематику, модернізували манеру викладу, відтворили образи емансипованих героїв.

Ключові слова: художньо-автобіографічна проза, проза християнсько-моралізаторського спрямування, жанровий синкретизм, ідейно-тематичне новаторство, багатоманітність художніх засобів.

АННОТАЦІЯ

Голубовская И.В. Творчество Наталены Королевой в контексте развития украинской литературы первой половины XX ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2002.

В диссертации впервые осуществлено разноуровневое комплексное системное исследование художественно-автобиографической и мемуарной прозы Наталены Королевой; раскрыты основополагающие принципы творческой реализации идейно-эстетических взглядов писательницы в художественном христианско-моралізаторском наследии. Эпическое достояние Наталены Королевой рассматривается в диахронно-синхронном контексте украинской литературы новой и новейшей поры.

Жанровый синкретизм признано характерной особенностью творческой манеры писательницы. Черты своеобразной жанровой диффузии отмечены в беллетризованной автобиографии, в мемуарном очерке, в эскизе к литературному портрету, в рассказе с элементами агиографии, в легенде с притчевыми и новеллистическими признаками, в повести с приметамі апокрифической легенды.

Исследован творческий подход писательницы к архитектонике прозаических произведений. Особое внимание уделено оригинальным вариантам композиционной структуры рассказа, связанным с переосмыслением роли экспозиции в сюжетной организации. Новаторские черты проявились и в композиционной структуре повестей:

использование обновленных вставных новелл, применение сквозных образов, оронимов, мистических эпизодов, а также моментов, отражающих подсознательное в человеческой жизни.

Установлены черты идейного новаторства в художественной прозе Наталены Королевой: общечеловеческая, экзистенциальная проблематика ее автобиографического и мемуарного наследия воплотилась в изображении трагического одиночества человека в современном мире. Отмечено, что в художественно-христианской прозе писательницы реализованы глубокие философские и морально-этические проблемы, в которых отразились размышления над природой человеческой греховности. Доказана дидактическая ценность последовательной авторской апелляции к библейской морали.

Характерной особенностью художественной прозы Наталены Королевой признана разработка инациональной тематики, преодоление литературного украинского герметизма. Отмечено, что тематическое разнообразие не является самоцелью, а обусловлено идейным замыслом писательницы.

Анализ образной системы Наталены Королевой определил особую значимость фигур священника, “новой” женщины, а также “осовремененных” евангельских персонажей. При этом доказано, что писательница продолжила лучшие традиции Тараса Шевченко, Ивана Франко, Ольги Кобылянской, Леси Украинки, Катри Гриневиичевой, Юрия Смолича и др.

Осуществлен контекстуальный и интертекстуальный анализ ее прозы в единстве содержания и формы, а также в эволюции творческого стиля писательницы. Главной особенностью творческого почерка Наталены Королевой признано умение эффективно сочетать разностилевые приемы и средства.

В процессе исследования стилистической специфики произведений Н.Королевой сделан вывод о невозможности выделения одной доминанты. Отмеченное разнообразие художественной манеры признано закономерным для таланта писательницы, владевшей даром целесообразно применять приемы, средства или жанровые формы в соответствии с авторским идейным замыслом.

Установлено, что художественные поиски и открытия Наталены Королевой обогатили отечественную автобиографическую и христианскую прозу своеобразными стилистическими приемами и средствами, расширили их жанровую систему, реализовали новую тематику, модернизировали манеру изложения, воссоздали образы эмансипированных героев.

Ключевые слова: художественно-автобиографическая проза, проза христианско-морализаторского направления, жанровый синкретизм, идейно-тематическое новаторство, многообразие художественных средств.

RESUME

Golubovska I.V. Natalena Koroleva's literary activity in the context of the development of the Ukrainian literature of the first half of the XXth century. – Manuscript.

Dissertation for the academic degree of the candidate of philological sciences in speciality 10.01.01 – Ukrainian literature. – M.P.Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2002.

The dissertation contains first multi-level complex systemic research of Natalena Koroleva's belles-lettres, autobiographical and memoir prose. It features fundamental means of artistic realization of the writer's conceptual-esthetic principles in the artistic legacy of Christian-moralizing orientation. Natalena Koroleva's epic achievement is placed within diachronic-synchronic context of the Ukrainian literature of the new and present-day periods. The dissertation contains contextual and inter-textual analysis of her prose in the unity of content and form and in the perspective of the evolution of the writer's creative style. Ability to effectively combine various stylistic devices and means has been recognized as the main feature of Natalena Koroleva's literary manner.

It has been proved that the writer's artistic search and discoveries have enriched national autobiographic and Christian prose by peculiar stylistic devices and means, enlarged its genre system, realized new range of themes, updated the manner of presentation and created images of emancipated characters.

Key words: belles-lettres and autobiographic prose; prose of Christian-moralizing orientation; genre syncretism; conceptual-thematic innovation; versatility of artistic means.